

Naslov članka/Article:

Planina pri Sevnici in njen grad

Planina pri Sevnici and its Historic Castle

Avtorji/Authors:

Dr. Anton Polšak

DOI:

10.59132/geo/2025/1/9-19

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

GEOGRAFIJA V ŠOLI

LETNIK 33 | 2025 | ŠTEVILKA 1

VKLJUČEVANJE TAKSONOMIJ
UČNIH CILJEV V POUK
GEOGRAFIJE

Planina pri Sevnici
in njen grad

Naravne rešitve za
protipožarno varnost

Kriteriji uspešnosti
kot pomemben del
formativnega spremljanja

Geografija v šoli, št. 1/2025, letnik 33

ISSN 1318-4717

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/geografija-v-soli/>

Planina pri Sevnici in njen grad

Planina pri Sevnici and its Historic Castle

Dr. Anton Polšak

Zavod RS za šolstvo
anton.polsak@zrss.si

COBISS: 1.03

<https://doi.org/10.59132/geo/2025/1/9-19>

Izvleček

Pod gradom, ki je bil v osnovi eden starejših na Slovenskem, je nastal kasnejši trg Planina pri Sevnici. Naselje se v zvezi z gradom omenja že leta 1190. Prvotno je bilo območje del velike posesti savinjskih mejnih grofov in zadnje dedinje sv. Eme, znane kot ustanoviteljice ženskega samostana v Krki na Koroškem. Nato so grad z gospostvom posedovali fevdniki krške škofije – vitezi Planinski, poimenovani po naselju Planina, in nato Planinski Ostrovrharji. V 14. in 15. stoletju so gospostvo posedovali grofje in knezi Celjski (na gradu je nekaj več časa prebil Friderik II. Celjski s svojo ženo Veroniko Deseniško), po izumrtju pa razne plemiške rodbine, mdr. med letoma 1593 in 1769 Mosconi, nato pa Protasiji in Goriškovi. Zadnji, ki je še živel v gradu, je bil Gustav Blome. Leta 1882 so grad začeli razkrivati in z leti se je spremenil v razvaline. Delno ohranjene razvaline izpričujejo mogočen romanski palacij, delno je vidno obzidje z obrambnima stolpoma, najboljše pa je ohranjena južna, gotška stena gradu. V bližini gradu je ohranjena kletna etaža nekdanje grajske kašče.

Ključne besede: Planina pri Sevnici, Kozjansko, grad, romanika

Abstract

The town square of Planina pri Sevnici, nestled beneath one of Slovenia's oldest castles, was first linked to the castle in historical records as early as 1190. Originally part of the vast holdings of the Savinja border counts, the estate eventually passed to its final heiress, St. Hemma, who established a women's monastery in Krka, Carinthia. Over time, the castle and its surrounding manor came under the control of feudal lords tied to the Krka diocese, notably the Knights of Planina (named after a nearby village) and the Ostrovrhar family. During the 14th and 15th centuries, the property was held by the Counts and Princes of Celje. Notably, Frederick II of Celje and his wife, Veronika Deseniška, resided in the castle for a period. Following the extinction of the Celje lineage, ownership transferred to a succession of noble families, including the Mosconi family (1593–1769), followed by the Protasi and Gorišek families. The castle's last inhabitant was Gustav Blome. In 1882, efforts began to uncover the castle, though it gradually fell into ruin. Today, its partially preserved remnants showcase a grand Romanesque palace, with sections of the walls and two defensive towers still standing. The southern Gothic wall remains the best-preserved feature, while the basement of the former castle granary endures nearby.

Keywords: Planina pri Sevnici, Kozjansko, castle, Romanesque

1 Uvod

Planina pri Sevnici je najbolj zahodni kozjanski trg. Pod prvotnim gradom, ki naj bi bil pozidan že konec 10. stoletja, je že vsaj v 12. stoletju nastalo naselje, ki se prvič omenja v zvezi z gradom leta 1190, kot trg pa leta 1345. Planina je nastala na prevalnem območju, od koder se površje spušča na vse štiri strani. Takšna lega je gotovo imela strateški pomen vse od rimske dobe naprej, saj naj bi prav na mestu nekdanje rimske postojanke nastal tudi srednjeveški grad. Planina je bila kot trg dejansko edino središče agrarne okolice, saj v bližini ni bilo drugih trgov; najbližji je bil 12 km oddaljeni Pilštanj.

V kmetijstvu, ki ga je tu dopolnjevalo gozdarstvo na Bohorju, je prevladovala živinoreja, zato ni nenavadno, da se je na Planini razvila najbolj živa sejemska dejavnost, kjer so na sejmih naštel tudi preko 1000 glav govedi. Čeprav so na trgu delovali tudi razni obrtniki, posebej veliko je bilo gostilničarjev (sredi 19. stoletja je bilo v planinskem okraju 40 gostilničarjev in 35 obrtnikov), je bila Planina zares poznana po živinskih sejmih. Po privilegijih iz leta 1723 in 1832 je imela pravico do 6 letnih živinskih sejmov. Največji so bili 1. marca, 15. oktobra in 3. decembra (Kuret, 1984, str. 134–135). Zaradi kakovosti živine so leta 1929 planinskim osmim sejmom odobrili še 4, tako da jih je bilo kar 12 (Sore, 1984, str. 124).

Zgodovina tega območja je dokaj temeljito preučena tako za pozno antično kot srednjeveško in novoveško obdobje. Z rimskimi sledmi na tem območju se je ukvarjal zlasti Ciglencečki (1984), s srednjeveškim fevdalnim razvojem A. Wambrechtsamer (1928/29, 1995), Kovačič (1932) in v sodobnem času Kos (1996, 2014). Arhitekturo gradu Planina je podrobneje obdelal zlasti Stopar (1977, 1986 in 1993), etnološke posebnosti pa Kuret (1984). Zlasti pri preučevanju srednjeveške zgodovine so pomembne novejša raziskave (Kos, cit. deli), ki so vsaj v nekaterih pogledih dopolnile starejša dela (Wambrechtsamer in Kovačič, cit. dela), gotovo pa je delo domačinke A. Wambrechtsamer ključno za krajevno zgodovino, saj temelji na originalnih virih in podatkih iz prve roke.

2 Grad Planina

Planina se prvič posredno omenja z vitezom Ortoľfom Planinskim leta 1190, leta 1345 pa že kot trg. Prvotni lastniki oz. vitezi, ki so imeli v fevdu to območje, sicer v lasti Krške škofije, so bili vitezi Planinski in Planinski Ostrovhrarji (Svibenjski), sredi 15. stoletja pa so planinsko gospodstvo z gradom pridobili grofje Celjski, ki so ga posedovali do izumrtja rodbine leta 1456. Največ časa sta na gradu preživela Friderik II. in njegova druga žena Veronika Deseniška.

Planina se prvič posredno omenja z vitezom Ortoľfom Planinskim leta 1190, leta 1345 pa že kot trg.

Slika 1: Planina pri Sevnici z gradom
Foto: Anton Polšak, avgust 2021

Leta 1456 je posest prišla v roke Habsburžanom, ki so ga ajali v najem raznim plemiškim rodbinam, dokler ga nadvojvoda Ernest Avstrijski ni prodal odlični spodnještajerski in kranjski rodbini Mosconov. Ti so grad posedovali od leta 1593 do 1769. Za njimi so posest posedovali Protasiji in Goriškovi. Zadnji, ki je še živel v gradu, je bil Gustav Blome. Leta 1882 so grad začeli razkrivati in z leti se je spremenil v razvaline. Poglejmo nekaj podrobnosti.

Grad Planina oz. prvi znani planinski vitez Ortoľ - Ortoľfus de Munparis¹ se v pisnih dokumentih prvič omenja leta 1190, nato pa še leta 1192 in 1199 (Kos, 2014). Ortoľfa II. je krški škof Ditrik I. zaradi zavarovanja škofijske posesti preselil v Posavinje, kjer je zgradil ali vsaj močno prezidal grad Planino in se je od takrat tudi imenoval po njem (Kos, 2014). Tako je bil Ortoľ II. ministerial krških škofov, ki so to nekdanjo posest grofice Heme Breže - Selške pridobili preko krškega samostana. Prvotni grad je torej takrat že stal, v pisnih virih pa nanj naletimo šele leta 1227, ko se omenja kot castrum Monparis, leta 1301 kot burg vnd vest Montpreis, 1320 vest Monpreis in 1478 gsloss Montpreis (Stopar, 1982). Po Kosu (2014) naj bi ime nastalo po francoskem vplivu in pomenilo »gora (grad) slave« (časti, nagrade).²

Planinska viteza Ortoľ II. in sin Ulrik³ sta gospodovala na gradu do sredine 13. stoletja, saj je Ortoľ umrl nekaj po letu 1227, leta 1241 pa tudi Ulrik. Ker nista imela moških potomcev, je grad podedovala Ortoľfova hčer Herada, ki se je že prej poročila s Friderikom IV. Ptujskim. Po Heradini smrti si je Friderik prizadeval pridobiti Planino, a jo je podedovala Heradina in Friderikova hčer Geburga II. (sicer tudi lastnica Podsrede). Leta 1244 se je z Geburgo poročil Henrik III. Svibenjski, a tudi ta do Geburgine smrti ni mogel samostojno posedovati Planine in Podsrede, saj so bili do njene dediščine upravičeni le njuni skupni otroci. Rivalstvo med Friderikom Ptujskim in Henrikom Svibenjskim je leta 1251 prekinil krški škof Ulrik I., ki je dal obe gospodstvi v skupni fevd, a so Planino dejansko obvladovali Svibenjski, Podsredo pa do leta 1260 še Ptujski. Henrik III. Svibenjski je umrl okr. leta 1284, ko je posest (fevd) podedoval sin Henrik IV., nato pa njegov sin Oton (umrl okr. leta 1312), ki je prekinil poimenovanje po Svibnem.

1 Ortoľ je bil vnuk svobodnega gospoda Hartwika (1144–1149), doma z gradu Katsch pri Murau. Hartwik je imel sinova Ortoľfa I. (1148–1162) in Henrika (1142–1162), ki je imel sina Ortoľfa II.

2 Kovačič (1932) in Pirchegger (1962, str. 243) sta po njima dostopnih virih ponujala drugačni razlagi.

3 Po prvotnih navedbah brat (Wambrechtsamer, 1995), bolj verjetno sin (Kos, 2014).

Sliki 2 in 3: Pečata vitezov Planinskih (1190–1241) in vitezov Planinskih Ostrovrharjev (Svibenjskih) (1251–1363). Le Svibenjski in Svibenjsko-Planinski so ohranili tradicionalni svibenjski grb s krono in henrikovsko imensko tradicijo (Kos, 2014, str. 9).

Vir: Wambrechtsamer, A. (1995). *Kronika planinskega gradu in trga* (prevod). <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HARP20MC>

Slika 4: Zastava polovice gradu Planina, trga in pripadajočega Frideriku Žovneškemu 22. septembra 1339. Na listini beremo, da Ulrik s Planine naznanja, da je s privoljenjem brata Henrika zastavil Frideriku Žovneškemu, kranjskemu deželnemu glavarju, svojo polovico gradu Planina, trga in sodišča in vsega pripadajočega za 700 mark starih graških denaričev. Zastavljeno posest je mogoče rešiti do Jurijevega leta 1342 (Kos, 1996). Spodaj pečati Ulrika Planinskega, Viljema Pišeckega, Jurija Svibenjskega in Viljema Svibenjskega.

Vir: Hrani Arhiv Republike Slovenije (SI AS 1063/4048). <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/archivePlanSearch?path=1000001,1,653406,654804,25342,30200,92425,132039,168435>

Slika 5: Okrogel pečat Ulrika Planinskega s premerom okrog 35 mm

Razberemo lahko napis † S. VLRICI DE MVNPAREIS, v osrednjem polju grb s krono in v ozadju šlem s krono in pokrivalom (Kos, 1996).

Vir: Enako kot pri sliki 4

Slika 6: Leta 1858 pozidana graščina na Planini.

Foto: Anton Polšak, 2024

Otona sta nasledila sinova Ulrik III. (1321–1339 ali 1341) in Henrik II. (1321–1363)⁴ – slednji je znova nosil tradicionalno svibenjsko ime. Zaradi finančne stiske sta si leta 1334 razdelila planinsko posest, a se jima ni uspelo izvleči iz dolgov.

Ulrikov delež je do leta 1343 prevzel grof Friderik Celjski, leta 1345 pa še Henrikov delež, a je Henrik smel do smrti (1363) obdržati Ulrikov fevd. Tako je po letu 1363 celotna planinska posest prišla v roke Celjanov, ki so jo obvladovali s pomočjo svojih najemnikov vse do izumrtja leta 1456. Nato je posest z gradom postala deželnoknežja.

Med deželnoknežjimi oskrbniki gradu so bili najprej Brestaniški vitezi (Reinprecht von Reichenburg ter njegova brata Jošt in Hanns), za njimi leta 1478 Andrej Hohenwarter. Še istega leta je bilo gospostvo z gradom podeljeno v zakup Joštu Katzendorfu, ki mu leta 1484 sledi brat Jurij. Leta 1490 je zakupnik postal Gregor Lamberger, dve leti kasneje pa njegov brat Žiga. Lambergi so ostali zakupniki do leta 1564, ko je zakup gospostva z gradom podedoval Jošt Jožef baron Thurn, ki je grad prejel tega leta od nadvojvode Karla in ga posedoval do leta 1576. Sledi zakupnik Jurij Ainkhürn, po letu 1588 oz. 1593 pa je gosposčina z gradom prešla v roke rodbine Moscon. Za časa Mosconov, ob kmečkem punktu leta 1635, so uporni kmetje vdrli v grad in ga delno opustošili. Po smrti Franca Antona Moscona (1763), poslednjega planinskega graščaka iz rodovine

Slika 7: Napisna plošča ob gradnji ceste na grad leta 1866

Foto: Anton Polšak, 2000

⁴ Kos (1996) v delu Celjska knjiga listin I ju v zvezi z več listinami, kjer sta zapisana, omenja z obratnima oznakama in sicer kot Ulrika II. in Henrika III. V novejšem delu (2014) ju isti avtor omenja kot Ulrika III. in Henrika II.

Mosconov, je prišla posest okoli leta 1768 v roke Franca Antona Prothasija. Prothasiji so bili lastniki vse do leta 1823, ko jih je do leta 1830 nasledil Jurij pl. Maček in nato do leta 1851 njegov sorodnik dr. Jožef Gorišek. Do leta 1863 sta bila lastnika Uso baron Kinsberg in J. Holand pl. Gründenfels, leta 1863 pa je prevzel posest Gustav grof Bloome. Grad, ki je bil takrat že v zelo slabem stanju (zadnjič ga je dal popraviti kmalu po letu 1830 dr. Gorišek), je Bloome nameraval temeljito obnoviti, kar naj bi izvedel znameniti dunajski arhitekt Theophil Hansen, a obnove ni izpeljal do konca zaradi »prešibkega terena, ki naj ne bi zdržal novih dozidav«. Grad je bil nato prepuščen lastni usodi, leta 1868 pa je grof pod njim pozidal vilo (Slika 6) in se preselil vanjo, čeprav je dal še leta 1866 na grad zgraditi novo pot neposredno iz trga. Nanjo opozarja v škarpo vzdignana napisna plošča (Slika 7).

3 Grad Planina pri Sevnici

Enako ime kot trg ima grad Planina. Pravzaprav je njegova lega na skalnem in nekoliko dvignjenem terenu nad trgom povsem razumljiva. Je edina možna lokacija, ki je že po naravni poti vsaj na dveh straneh dobro zavarovala grad. Gradu tako niti ni bilo posebej potrebno utrditi na njegovi južni in vzhodni strani, saj je bil dostop mogoč le po ozki poti. Lažji dostop z drugih dveh smeri, to je zahoda in severa, so dodatno zavarovali: nekoliko zahodno od gradu je stal obrambni stolp (bergfrid⁵), ki je varoval prvotni dostop, poleg tega pa je bilo na severni strani gradu mogočno obzidje, ki se je delno ohranilo do današnjih časov. Obrambni stolp je razločno viden na akvarelu H. Adams iz leta 1878 in nekoliko mlajši fotografiji, ki ga kaže že na pol podrtega.⁶

Jedro gradu je bil za tisti čas nenavadno mogočen palacij, palas.⁷ S svojo južno steno se naslanja prav na rob prepadne stene. Zaradi krušljivosti skal nekateri domnevajo, da se je nekoč prvotna južna stran gradu porušila (Stopar, 1977).

O reprezentančnosti stavbe pričajo njene mere, saj je palacij v dolžino meril 38 metrov, v širino pa 15 metrov. V celoti je bil dvonadstropen, klet pa naj bi bila le na njegovi severni strani,

saj je bilo tam zanjo več prostora, ker teren, na katerem so pozidali grad, visi proti severu. Zaradi tega so bile etaže gradu višinsko zamaknjene. Prvotne romanske stene so ohranjene v sredini samega gradu, kar je po svoje razumljivo. Gre za dve obodni in del tretje stene. Četrta stena, to je tista v smeri trga, je gotška in torej najbolj ohranjena (Slika 11).

Prvotni palacij je imel le klet in eno nadstropje, v obdobju romanike so dodali še eno nadstropje, o čemer govori drugačen način zidave ter značaj oken. Klet je prvotno imela vsaj na severni strani vrsti svetlobnih lin, ki so vidne še danes. Dve sta ohranjeni tudi na romanskem delu vzhodne stene. V nadstropju nad temi linami je še vedno ohranjen arkadni niz polkrožnih romanskih oken z različnimi ostenji in lehnjakovimi okviri. Notranje stene gradu so bile prvotno lesene, saj so današnje predelne stene prislonjene zunanjam. Ena od teh sekundarnih sten tudi prekriva eno izmed romanskih oken, kar dokazuje trditev o prislonjenih stenah.

Južni del palacija, kot smo že omenili, je gotški. V pritličju naletimo na gotške svetlobne line.

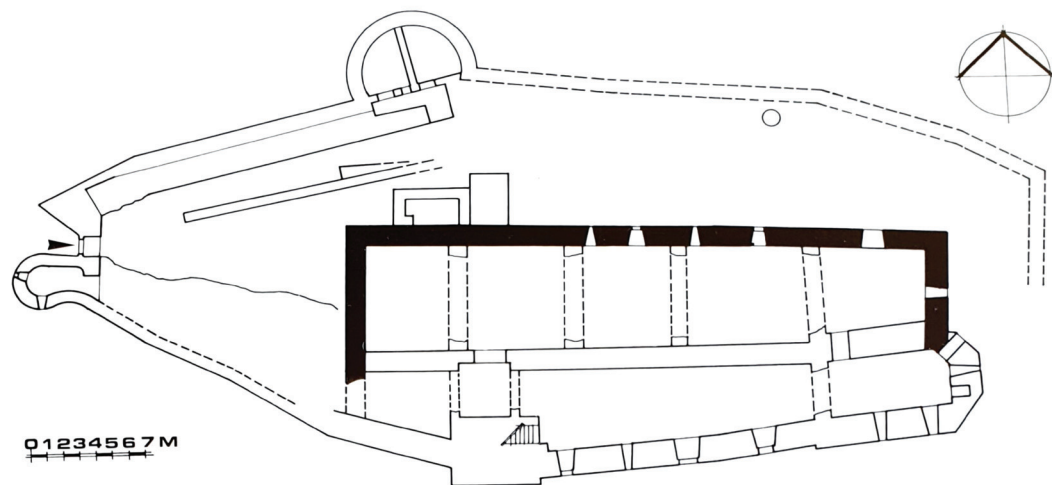
Slika 8: Planina pri Sevnici z gradom

Foto: Anton Polšak, januar 2023

5 Obrambni stolp, v srednjem veku je bila zanj pogosta oznaka propugnaculum. Johannes Clobucciarich (Ivan Klobučarič) ga je narisal že okoli leta 1603.

6 Ta akvarel in fotografija sta vpleteni v tipkopisno knjigo *Kronike Planine* (Wambrechtsamer, 1929).

7 Palas ali palacij, lat. palatinum, podolgovata stanovanjska stavba na gradu, pogosto podkletena, z dvorano na vrhu. Nastal je z zavestno naslonitvijo na antični Palatinum v Rimu.

Slika 9: Tloris pritličja gradu Planina z označenim romanskim jedrom in posnetek iz zraka leta 2023

Vir slike: Stopar, 1977, str. 56 in Anton Polšak, 2023

Slika 10: Južna, gotska stena iz notranjosti palacija pred obnovo

Foto: Anton Polšak, 2000

Slika 11: Južna, gotska stena gradu

Foto: Anton Polšak, 2005

Nekaj stopnic višje je podest,⁸ kjer je bila domnevno kuhinja. Konzole,⁹ ki so nosile dimnik, ta je viden na več upodobitvah, so na zunanji steni še ohranjene (Slika 14).

Pritlični prostor ni bil predeljen, kar govori o tem, da naj bi ga uporabljali za vežo. Od tod je bil na vzhodni strani vhod v prostor pod gotško kapelo, pozidano v 14. stoletju. Kapela je imela dve veliki gotški okni. Na vzhodni strani je imela tristran sklep. Bila je značilno križnato-rebrasto obokana. Na mojstrsko oblikovanih konzolah temelji datacija kapele. Južna stena je bila pozidana hkrati s kapelo. Ima velike okenske niše in v njih gotško profilirane kamnite okenske okvire s sledovi okenskih križev. To govori o tem, da so bili to najbolj reprezentančni deli gradu (Stopar, 1977, 1986, 1993).

Jedro gradu je obdajalo deloma romansko in deloma gotško-renesančno obzidje. Romansko je bilo v zahodnem delu, renesančni pa je bil mali okrogli stolpič ob vhodu in polkrožna bastija¹⁰ na severu, ki je ohranjena le še v temeljih. Obzidje vzhodno od bastije je povsem sesuto.

Planinski grad je bil že po naravi dobro zavarovan z juga in vzhoda. Za dobro varovanje z ostalih strani je bilo zgrajeno poltretji meter debelo obzidje na severu in že omenjeni stolp na zahodni strani. Teren na območju grajskega grebena pa daje slutiti, da je bil grad dodatno zavarovan še na drugih izpostavljenih točkah.

Zahodno, v neposredni bližini gradu, je bila v 16. stoletju sezidana kašča, morda na mestu kakšnega starejšega objekta. Njena klet je ohranjena še danes. Gre za na živo skalo postavljeno in znotraj obokano stavbo. Nad kletjo je bila svoj čas kašča za žito, na vrhu pa so spravljali oves. Vsak kmet je imel v kašči zase odmerjen prostor oziroma skrinjo, kamor je moral pod valptovim nadzorom oddajati svojo mero žita. Nad skrinjo je bilo kmetovo ime ali hišno znamenje (Stopar, 1993).

Prvič je bil grad temeljiteje obnovljen, ko ga je podedoval Jožef Thurn (1564–1576). O tem pričajo ohranjeni računi. Sevniški mojster Jakob Maurer je leta 1564 popravil dimnike in peči. Dominik Weiss, zidar iz Laškega, je povišal

Slika 12: Severna stena palacija z vrsto romanskih oken pred odpiranjem (skrajno levo)

Foto: Anton Polšak, 2000

Slika 13: Značilna zidava na opus spicatum (ribja kost ali žitni klas) v severni steni palacija

Foto: Anton Polšak, 2000

novi stolp (1566). Jakob iz Sevnice je leta 1567 popravljal hlev, zidar Matija Pintar, tržan iz bližnjega Pilštanja, je leta 1571 popravljal grad, zidarja Primož Poppel in Lenart Podgore pa sta verjetno še istega leta pozidala sedem velikih oken, mojstra Primož Poppel in Primož Pingo pa leta 1579 neko višjo zgradbo.

8 Majhna plošča na konzolah, navadno ob vhodu v bergfrid, na katero so prislanjali lestve ali stopnice. Tudi nosilna konstrukcija za topove. Tu je v drugačni funkciji.

9 Iz stene izstopajoč kamnit ali lesen podstavek, ki nosi druge sestavine. Glej še: Stopar, 1977, str. 179.

10 Bastija, nemško Bollwerk, prvotno okrogla, izpostavljena utrdba iz brun, pletenja in zemlje. Od 15. stoletja dalje nizka, navadno polkrožna, iz obzidja izstopajoča utrdba s krepkimi stenami. Namenjena je bila namestitvi topov; kasneje tudi peterokotna zidana utrdba, namenjena bočni obrambi. Glej še: Stopar, 1977, str. 175.

Slika 14: JZ del južne stene je danes povsem razvaljen, so pa vidne konzole nekdanjega kuhinjskega dimnika (levo na sliki).

Foto: Anton Polšak, avgust 2024

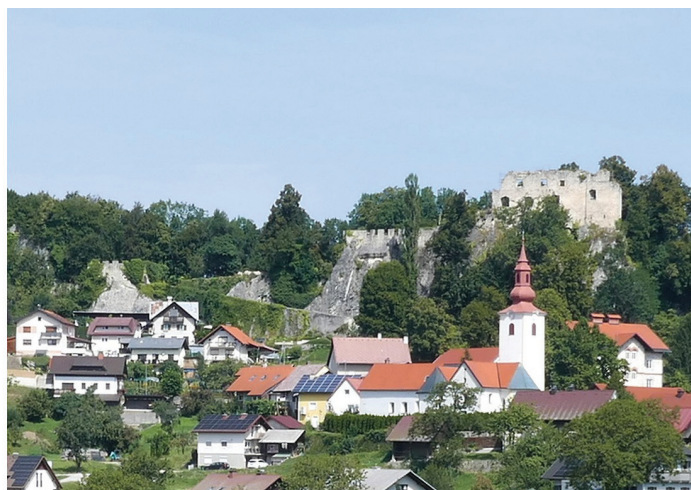
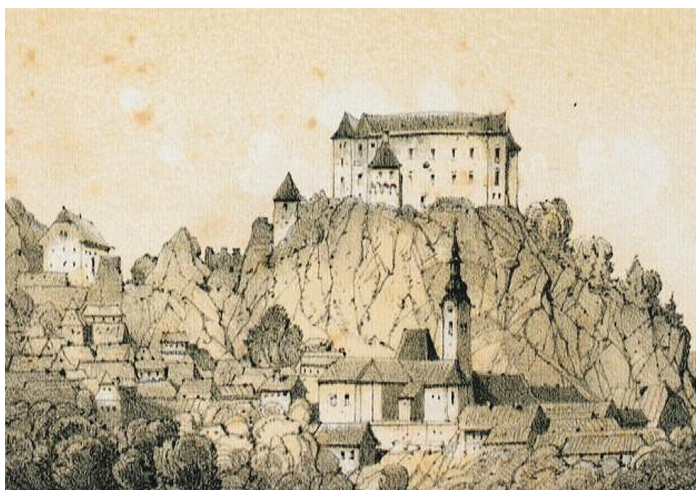
Slika 15: Detajl severne stene palacija z odprtini za tramove nad kletno etažo

Foto: Anton Polšak, 2000

Naslednji najemnik Jurij Ainkhiirn je na novo prekril enega od grajskih stolpov, v enem pa uredil sobo z dvema oknom. Obenem je obnovil okna v veliki sobi, pri čemer je uporabil 400 malih, okroglih šip – pihancev.

Za časa Mosconov, ob kmečkem uporu 1645, so uporniki vdrli v grad in ga delno opustošili. Ko

je leta 1763 umrl poslednji planinski graščak iz rodbine Moscon, Franc Anton, so sestavili zapuščinski zapisnik, ki ga je kot komisar podpisal novi lastnik Jožef Protasi. Zapisnik je zanimiv zato, ker nam govori o tedanji opremi sob. Omenja se kapela sv. Pankracija v prvem nadstropju z okni proti trgu, kjer je viselo 12 slik, velika obednica z okni proti jugu, mala obednica

Sliki 16 in 17: Grad leta 1863/64 in leta 2024

Levo vidimo kaščo (danes ohranjen kletni del), v osredju grad z južno gotsko steno, od katere je danes ohranjen osrednji in vzhodni del od nekdanjega dimnika na konzolah, lepo viden na Reichertovi upodobitvi.

Vir: Reichert, C. (1863-1864). *Album, Steiermarks sämtliche interessante Schlösser, Burgruinen, Städte, Märkte, Kirchen und Klöster enthaltend / Einst und jetzt. Jetzt I.* <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-B9YJYQAJ/c82a0199-5e7e-4226-86f6-fb1a0dd623cb/PDF>

Foto: Anton Polšak, avgust 2024

z okni proti severu, neka velika soba s proti gozdu obrnjenimi okni, kjer je stanoval lastnik. Zraven je bila družinska soba ali fišterna, pred njo pa velika veža z okni proti trgu. Staro oskrbnišтво je bilo v velikem stolpu, prizidanem k poslopju. V levem stolpu je bila pisarna. Ta stolp je bil z gradom povezan s pokritim lesenim hodnikom. V desnem, štirioglatem stolpu je bila upravnikova pisarna. Na podstrešju je bila nad kapelo še ena soba. Kuhinja je bila v srednjem delu, za veliko dvorano, obrnjena proti gozdu. Tu so popisali nekaj kuhinjske posode in dve helebardi.

Ko je bil lastnik gradu Jožef Gorišek (1830–1850), je dal popraviti in povečati okna ter opremiti prostore s parketom.

V času Gustava Blomea (1863–1903) je bil grad v že zelo slabem stanju. Blome ga je nameraval temeljito obnoviti, zato je leta 1866 zgradil novo cesto na grad. Dunajski arhitekt Hansen mu je popravilo odsvetoval, češ da skala, ki nosi južno steno, ne bi zdržala dodatne obremenitve. Blome je tako načrt opustil in prepustil grad svoji usodi oziroma propadu.

Grad premore še vsaj tri zanimivosti. Na vzhodnem delu palacija je bila nekdanj kapela sv. Pankracija, med obzidjem in palacijem na severni strani vodnjak (Slika 23) in zunaj obzidja v skale izklesana manjša klet (Slika 24), zahodno od gradu pa je bila kašča. Ta je bila razkrita po letu 1905, a je danes ohranjen samo kletni del (Sliki 25 in 26).

Slika 18: Grad v času obnove spomladi leta 2005

Foto: Anton Polšak

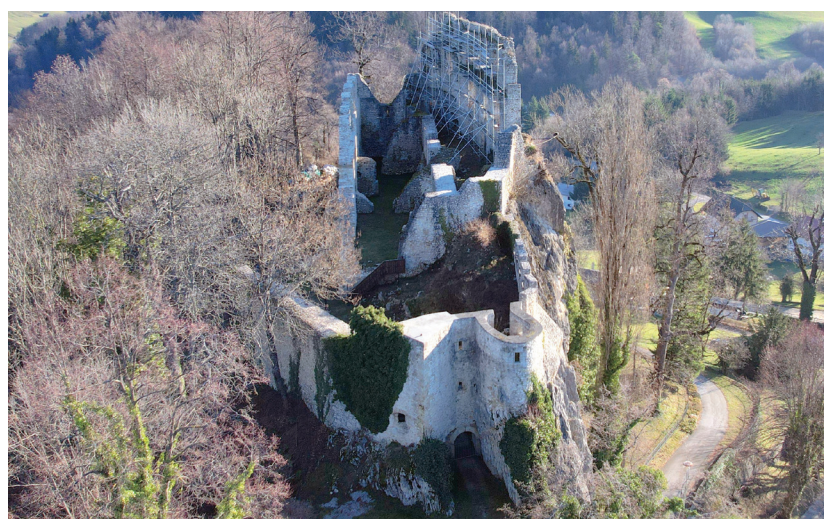
Slika 19: Današnja podoba gradu z zahoda

Foto: Anton Polšak, januar 2023

Slika 20: Grad z zahodne strani, v ospredju levo kašča

Foto: Anton Polšak, januar 2023

Slika 21: Grad z zahodne strani. Spodaj romanski vhod z nadzidanim renesančnim obrambnim stolpom in obzidjem; zadaj delno obnovljen gotško-romanski palacij

Foto: Anton Polšak, januar 2023

Slika 22: Grad z jugovzhodne strani z gotsko steno nad trgom Planina

Levo je vidna na grad speljana nova cesta, ki jo je leta 1866 dal zgraditi tedanji lastnik Blome. Prvotna pot na grad je bila speljana po severnem, gozdnatem pobočju iz doline Gračnice (v ozadju slike).

Foto: Anton Polšak, januar 2023

4 Namesto zaključka

Nekdaj mogočen in imeniten grad na Planini pri Sevnici je danes delno restavrirana ruševina. Prizadevanja za korenitejšo obnovo gradu oz. razvalin potekajo že od leta 1999 in še danes niso zaključena. Zaradi tega grad ni dostopen obiskovalcem. Kljub ne malo vložnim finančnim

sredstvom za ureditev dostopa, stabilizacijo ruševin in delno obnovo grad še nima opaznejše (turistično-promocijske) vloge v lokalnem okolju. Zato je pred sedanjim najemnikom gradu, podjetjem Tajfun, še mnogo izzivov, da bo grad oz. razvaline dobil tradiciji primerno vlogo in mesto v krajevnem in tudi širšem okolju. Naj bo pričujoči zapis prispevek v to smer!

Sliki 23 in 24: Grajski vodnjak in klet

Foto: Anton Polšak, 2000

Sliki 25 in 26: Grajska kašča pred obnovo (leta 2000) in današnje stanje (avgust 2024)

Foto: Anton Polšak

5 Viri in literatura

- Ciglencečki, S. (1984). Arheološka podoba. *Zbornik Med Bočem in Bohorjem*, str. 81–92. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Kos, D. (1996). *Celjska knjiga listin I. Celjska knjiga listin I. Listine svobodnih gospodov Žovneških do leta 1341*. ZRC SAZU: Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9616182234>
- Kos, D. (2014). Gospodarji gradu Planina in njihov odnos do jurkloštrske kartuzije do 14. stoletja. *Zgodovina za vse*, 21(2), 5–18. Zgodovinsko društvo Celje. https://sistory.musiclab.si/media/legacy/publikacije/36001-37000/36166/2014-2_Zgodovina%20za%20vse.pdf
- Kovačič, F. (1932). Planina in njeni prvi gospodarji. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 27(2), 65–80. Zgodovinsko društvo v Mariboru. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QNU2BAUD>
- Kuret, N. (1984). Planina pred poldrugim stoletjem. *Zbornik Med Bočem in Bohorjem*, str. 132–135. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Pirchegger, H. (1962). *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städten in Märkte*. München.
- Sore, A. (1984). Sejmi. *Zbornik Med Bočem in Bohorjem*, str. 121–131. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Stopar, I. (1977). *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na slovenskem Štajerskem*. Slovenska matica.
- Stopar, I. (1986). *Gradovi na Slovenskem*. Cankarjeva založba.
- Stopar, I. (1993). *Grajske stavbe v Vzhodni Sloveniji, knjiga 5: Med Kozjanskim in porečjem Save; občine Brežice, Krško, Sevnica, Šentjur, Šmarje*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vischer, Georg Matthäus (1681). *Topographia ducatus Stiriae*. URN:NBN:SI:DOC-HJ7Z8QR7 <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HJ7Z8QR7>
- Reichert, C. (1863–1864). *Album, Steiermarks sämtliche interessante Schlösser, Burgruinen, Städte, Märkte, Kirchen und Klöster enthaltend / Einst und jetzt*. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-B9YJYQAJ>
- Wambrechtsamer, A. (1928). Kronika planinskega gradu in trga (tipkopis).
- Wambrechtsamer, A. (1995). Kronika planinskega gradu in trga (prevod). <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HARP20M>

Digitalna bralnica ZRSS

Trajnostni razvoj

